

Az én nagymamám is varázsolt!

(*Dragomán György: Máglya című regénye alapján*)

Dragomán György könyvét, a Máglyát karácsonyra vettem meg magamnak. Időm annyi volt rá mint a tenger: sem iskola, sem különórák, sem kényelmetlen családi programok, csak én, a regény meg jó néhány bögre Earl Grey. Vannak olyan könyvek, amik egyfajta szertartást követelnek meg. Nem lehet őket felületesen olvasni, csak a történetre figyelni, hanem a háttér eldugott zugaiból kell előhúzni a lényegét. Van, aki nem szeret így olvasni, és van, aki napokra beletemetkezik egy könyv világába és az istenért sem lehet kirángatni belőle. Én (hál' Istennek), az utóbbi kategóriába tartozom. Elrágódom a mellékszereplők karakterén, a háttértörténeteken, az apróbb szimbólumokon és mintha más nem is létezne, a bekezdések közé bújok, és itt folytatom saját történetemet: felépítem „a fénydómot, a jégtermeket” és boldogan szaladgálok. Elképesztő az ellentét az egész napi rohangálás és a megnyugtató pillanat között, amikor a kezembe veszem az olvasmányomat és a fárasztó percszámogatás után megszököm a képmutató amerikai középiskolámból, vagy egy magyar kisváros macskaköves főterén játszok háborúsdit, vagy papás-mamást. Illetve a Máglya esetében a kettőt egyszerre.

A legelső dolog, ami a mélybe rántott, az Dragomán stílusa volt. Nem is emlékszem olyan könyvre, aminél azt éreztem, hogy az író itt ül velem szemben és önelégült mosollyal lógatja a lábát saját szavaiban. Egyszerűen lehetetlen nem nyitott szájjal vigyorogva olvasni, annyira organikus és közvetlen az egész szöveg. Egyik nap éppen becsuktam a könyvet és talákoztam egy barátommal. Rám szólt, hogy miért beszélek úgy, mintha minden gondolatomat közölni szeretném. „Dragomán”- válaszoltam mosolyogva. Ő a Fehér királyt olvasta és azt mondta, mindent ért. Egyébként ennél jobbat nem is kérdezhetett volna. Nem egyszer előfordult a regény során, hogy Emma az egyik pillanatban még futott vagy ügyeskedett valamin, a következőben pedig már fényévekre távolodtunk tőle meglovagolva a gondolatait, viszont mindezt úgy, hogy a történet vonaláról egy millimétert sem tértünk el. Minden meditációnak, de minden kis anekdotának, leírásnak vagy tárgynak egyetlen célja van: egyre beljebb és beljebb hatolni egy kislány és egy ország lelkébe. Ez a két elveszett, meggyötört lélek veszélyesen közel van egymáshoz: függnék egymástól, és nem tehetnek semmit az ellen, hogy menthetetlenül egy a sorsuk. Az, hogy a történet végén mégis feloldozást nyernek mindketten, már csak a boldog csattanó.

Hosszasan beszélhetnék még egyén és állam viszonyáról, ami annyira különlegesen van ábrázolva a regényben, vagy nekiállhatnék hentesbárddal felfejteni azt a lenyűgözően sokrétű és szinte lélegző metafora-rendszert, ami végighömpölyög az egész könyvön, mint valami földalatti csermely. Elvitatkozhatnék magamban, hogy a szürrealizmus vagy a sötét történelmi örökség sétálgat szabadon fel-alá a városban és az otthonokban, de besorolhatnék minden alakot politikai nézetei alapján és megfesthetnék Dragomán félmondataiból egy történelmi tablót. Nyilván ezek mind szerves részét képezik a könyvnek, viszont úgy gondolom, hogyha irodalmi tanulmányt, vagy históriás éneket írnék, pont az veszne el, amit a lényegnek gondolok: az emberközelség. Arra szeretnék koncentrálni, hogy mindenféle szépirodalmat, filozófiát meg történelmet félretéve, nekem, mint embernek mi közöm van ehhez a történethez. Kik vagy mik azok a

kapcsolódási pontok, amikből elindulva az én történetem is íródik Emmáéval együtt. Ezeknek a megtalálása egy szinte természetes folyamat, a legpontosabb illeszkedésre viszont a tizedik fejezet környékén jöttem rá. És erről írok most.

Én is vidéki kisvárosban élek. Családi botrányból is kijutott bőven, amiről persze a fél város tud és a mai napig hallom vissza az egyre vadabb és vadabb verziókat. A századvégi politika a mi életünkre is kihatott, igaz, teljesen más irányból és másfajta végkifejlettel. Nekünk is van „fáskamránk”, igaz, ott nem egy zsidó család bújt meg, hanem egy barátunk, aki az örült férje elől menekült. Hónapokig élt abban a szobában, amiben apu kártyázott néha a társaságával és azóta senki sem megy be szívesen, mióta egyszer az emeletre is felhallatszott a sírás a zárt ajtó mögül. Nincs társadalmi üzenet, vagy történelmi hősiesség mint a zsidóbújtatás, tíz évesen mégis úgy éreztem, hogy megvédünk valakit a világtól. „Hangyáim” is voltak és bár ember volt és Szindbádnak hívták, akkor bukkant fel és rakta össze az én leveletem, amikor a legnagyobb szükségem volt rá. Cserébe én is megvédtem őt az alkohol-nagymamától, amikor az majdnem elpusztította. Azt hiszem, ezek a rövid történetek bizonyítják legjobban a szimbólumrendszer életképességét: úgy lehet őket a legabszurdabb élethelyzetekre felhúzni, hogy közben nem sérül sem gondolatilag, sem esztétikailag és ez az, ami igazán nagyra emeli ezt a regényt.

A legmegkapóbb kapcsolódási pontok azonban mégsem ezek a párhuzamok, hanem a történet egyik főszereplője és a vele kéz a kézben járó jelenségek. Ő pedig nem más, mint a nagymama. Nemcsak azért, mert gyakran úgy éreztem, hogy az ő karaktere kidolgozottabb, mint Emmáé, hanem azért, ami: egyszerre javasasszony és boszorkány, feleség, nagymama, családanya, áruló és hős és egy patinásan legendás típuskarakter. Az őt körülengő ősi titokzatosság azonnal magával ragadott és a kávécsészétől a gumiabroncsig el sem engedett.

Ha valakin keresztül még jobban kapcsolódni tudok a regényhez, az az én hasonlóan különleges apai nagymamám.

Körösztös-mama egy felvidéki zsidó családban született. Viszonya volt egy irodistával a svéd nagykövetségen, így menekült meg családjával a fasisztáktól. Kádár Jenőn keresztül ismerkedett meg Kádár Jánossal, akitől lakást kapott Sztálinvárosban, mikor már nem volt hová mennie. Nem tudom, hogy mi volt köztük, de arra emlékszem, hogy egyszer éppen valami közvetítés volt a parlamentben és ő felsóhajtott: „A Kádár legalább kinézett valahogy!” Szóval a sztálinvárosi lakásban nevelte fel 6 gyermekét két férfitől. Az egyiketől apámat kaptam, a másiktól a nevemet. Az egyiket a jeges járda ölte meg, a másikat egy autó, miközben a nagymamámat kergette, aki elrabolta tőle apámat. Körösztös-mama ápolónő volt és a kórházból lopott ételből nevelte fel a gyermekeit. Naftalin és dohányszaga volt és gyakran panaszkodott, hogy olyan szürke a bőre, mint a beton. 12 éves voltam, amikor meghalt.

Nagyjából ennyit tudok róla és ez nem fog változni. Apám egész életét arra építette fel, hogy „csak úgy ne, ahogy anyu”. Így ez a szeszélyes és izgalmas nő, akinek az élete nemcsak a magyar huszadik századot festi meg, hanem egyszerre egy brazil szappanoperát is, megmaradt nekem egy varázslatos történetekkel teli, titkos doboznak. Ő nem úgy varázslott, mint Emma nagymamája: nem mélyített el metaforákat, nem jelképezte a hétköznapi mágiját, ő ült a piros műbőr fotelében és mesélt, ha a szüleim nem voltak a közelben.

A kedvenc történetem tőle a lidércteremtés szertartása volt. Mindig látszott a szemében valami ősi félelem, mikor erről mesélt. A dolog lényege, hogyha egy fekete tyúk legelső kotlásakor a legnagyobb tojást a hónunk alá kötözzük és öt hónapig hordjuk ott, akkor az öt hónap letelte után hajnalban kikel belőle egy lidérc. Mikor azt kérdeztük, hogy mégis hogyan néz ki egy ilyen lidérc, azt mondta, hogy mindig annak az embernek a testét ölti magára, akire titokban vágyunk. Itt felnevetett és elmesélte, hogy Nemez Jóska lidérce egy szőke parasztleány volt és mikor ezt a szülei megtudták, félholtra verték, hogy kiűzzék belőle az ördögöt. Aztán megint elkomolyodott. A lidérc a gazdájának minden kívánságát teljesíti, azonban ennek ára van: éjjelente befekszik mellé az ágyba, a mellkasára ül és a vérét szívja. Azt mondta, hogy az ember álmában úgy érzi, mintha egy egész plébániát raktak volna a mellére, de nem tud felébredni addig, amíg a lidérc jól nem lakott. Apámnak mindig azt mondta, hogy azért lyukas a szíve, mert titokban ő is csinált egy lidércet. Mikor kicsi voltam és anyuékkal aludtam, gyakran keltem arra, hogy apám ül az ágyban és zihálva tapogatja a mellkasát.

Az ilyen mesékben az volt a legfurcsább, hogy mindig kéz a kézben jártak a valósággal. Persze, falun mesélnek mindenfélét, de azért csak ott voltak apám rémálmai. Aztán egy biológiaórán előkerült a tbc. Tünetek: sápadtság, véres köhögés, duzzadt nyak és erős mellkasi fájdalom. Utánanéztem, és a Felvidék keleti részén tombolt a tüdőtuberkulózis a huszadik század első felében. Apámnak pedig tényleg lyukas a szíve, nyilván fáj neki. Persze tudtam, hogy nincsenek lidércek és nagyon mérges voltam Köröszös-mamára, amiért hazudott nekem, de így találtam meg a történetek, és leginkább az ilyen népi hiedelem-mondák csodáját: egy borzalmas betegségből egy ijesztő és mégis mágiikus mesét kreáltak évek alatt a felvidéki falvak lakói. Azt hiszem Dragomán célja is hasonló volt Emma nagymamájának szertartásaival: agyagkatonát önteni a félelemből, éltető tüzet csiholni a tetvekből, spirituálisan megtisztulni takarítás közben. Szeretjük (különösen a történetmesélők) szürreálisra díszíteni a valóságot, szeretnénk nem érteni azt, ami történik velünk. Vonzódunk a titkokhoz. Köröszös-mama is javasasszonynak hívta az orvosait és mikor kislányként végignézte, ahogy a húga a Hernádba fullad, meg volt győződve, hogy egy óriás vidra rántotta a mélybe, amit ők a faluban júdáhalként emlegettek.

Az az igazság, hogy nagyon keveset tudok erről a nőről. Még a nevében sem vagyok biztos, és azt sem tudom, hogy melyik faluból hozta a meséit. Az utolsó négy évben elkezdett felhasadozni az elméje és a sok borzalom, ami vele vagy miatta történt, élete végén átvette felette az uralmat. Nekünk állandóan csokit és gumicukrot vett, de saját gyerekei elé gyakran még egy szelet zsíros kenyeret sem tudott letenni. Éppen elindult lefelé lelkiileg, amikor mindkét lánya meghalt két hét különbséggel és egymástól függetlenül. Soha nem felejttem el, amikor valamiért ketten maradtunk a konyhájában és ő az ablakban szívta a Hungáriát és azt mondta: „Gergőkém, ha valaki sírni fog a temetésemen, akkor azzal ne állj többet szóba, mert szarabb ember nálam.” Egy évvel később végül elvitte a tüdőrák. Nem mentem a temetésre, csak a toron bámultam apám kisírt szemét. Azt hiszem, itt fedeztem fel, hogy vannak szavak, amik nem nyernek egyből tartalmat. Esetemben ehhez egy életcél és egy temetés kellett.

Szóval Köröszös-mama elment és nem hagyott is semmit, csak a történeteit és a megmagyarázhatatlanságát. A lakást, amit Kádár Jánostól kapott, eladták. Hat gyerekéből már csak kettő él és ők sem beszélnek egymással. A piros fotel eltűnt, a Hungária cigi jövőre

megszűnik. Anyu azt mondta, hogy nem sírtak sokan a temetésén, pedig én meg vagyok róla győződve, hogy nála szarabb emberek milliói rohangálnak a világon.

Nem tudom, hogy hívták és nem tudom hol született. Hogy hogyan ismerte meg a Kádár Jenőt és milyen volt a bátyja. Miért verte a gyerekeit, és mit érzett, mikor a második férjét elgázolták. Persze nem lenne nehéz megkérdezni, apám szája széle megrándulna, aztán beszélne róla egy keveset, a nevét meg a szülőfaluját megtudnám, de szerintem jobb így. Jobb, hogy a szagára emlékszem, meg a szürke bőrére és félek folyóban úszni a júdáshal miatt, és mindig hason alszom, nehogy lidérc üljön a mellkasomra. Jobb, hogy a valóság szebb verzióját ismerem, ahol nincs modern orvoslás, örvény meg tbc, csak egy kedves, öreg néni, aki gyakran kopogtatta a mellkasát, mert szerette a hangját.

Nagy élmény volt látni őt magam előtt, miközben a Máglyát olvastam, bár őszintén irigyeltem Emmát, amiért ő a valóságot is megkapta a nagymamájától. Nekem viszont az jutott, hogy bármi valósággá lehet vele kapcsolatban: meséket örököltem tőle. Ez az ő mágiája, ami engem is varázslóvá tesz.